

ריקוד נשים עם ספר תורה

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

שאלה

בשמחת תורה האחרון רקדו בקהילתנו נשים עם ספר התורה והדבר גרר ויכוח נוקב. ברצוני לחלק את השאלה לכמה היבטים: א. מהו עיקר הדין? ב. מהו המנהג? ג. מה עושים בקהילה שבה ישנם חילוקי דעות?

ברצוני לציין שמנהג זה לא היה קיים בקהילתנו.

תשובה

המנהג לעשות שמחה לכבוד סיום התורה ביום טוב האחרון של חג כנראה התחיל בימי הגאונים, כאשר נתפשט הנהג לסיים את קריאת כל התורה בשנה אחת. כך מובא בספר שערי שמחה לר"צ גיאת, הלכות לולב (עמ' קיז), בשם רב האי גאון בתשובת שאלה: "ודאי כי זה רגילין אצלנו מאז לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קלוסים לתורה, אלא שזו משום שבות היא (כמשנה ביצה לו, ב: ואלו הן משום שבות... ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין), ונהגו בו התיר לכבוד תורה...".

ועוד נשאל ממנו (שם): "מקום שנהגו לעשות עטרה לספר תורה בין מכסף בין מזהב בין מן הדס בין מן תכשיטי נשים, כגון נזמים וטבעות וכיוצא בהם, ותולין באותה עטרה ומניחין על ספר תורה כשהוא בתוך התיק או על התיק שלו ביום שמחת תורה – מותר בתכשיטי נשים או לא?".

והשיב: "בין בזה ובין בזה מותר להניחם על ספר תורה. או מפני חשש שמא יש בהו צד קדושה איבעיא להו? כיון שלא הוזמנו, אלא עראי בעלמא על דעת שעה הונחו, אין בכך כלום, דהזמנה זו לאו מילתא היא. ולהניחו על ראש הקורא, אי משום שמלת אשה אצריך לכו – אין זה דרך תכשיט אשה, ואין בכך כלום. אלא שאין יפה לשום כן על ראש בני אדם. ואם הנוהגין כך יפה הוא בעיניהם, יעשו ואין בכך כלום.

ואמר גאון: עטרה שמניחין על ספר תורה ביום שמחת תורה אסור להניח על ראש החתן, דמעלין בקדש ולא מורדין".

מבואר שכמה זקנים רקדו לכבוד התורה, אבל לא שרקדו עם הספר בידם. כמו כן מסופר שהנשים נתנו את תכשיטיהם לעטר בהם את הספר.

ביצחק ירבן על שערי שמחה שם (אות רע ואות רעג) מפנה לספר המנהיג (יום שמיני ועניין שמחת תורה סי' נט, מהדורת רפאל, כרך ב עמ' תיז-תיח) בו מובא עניין זה בנוסח ארוך יותר: "ועל העטרה מעץ שנהגו לעשות בשמחת תורה ולסבבה בצעיפי הנשים, ולתפור ולארוג סביבותיה, ולתת עליו כל חלי וכתם ונזמי הנשים וטבעותיהם ותכשיטיהן שעליהן, ונותנים על התורה כשמוציאין אותה, ובעת הקריאה

על ראש הקוראים, אף על פי שאין באותן תכשיטין שום קדושה אף אם הזמינו לכך, דקיימא לן דהזמנה לאו מלתא היא... וכל שכן בכאן שלא הוזמנו לכך, מכל מקום יש בו חשש גנאי משום לא ילבש גבר שמלת אשה' שהן מתנאין בתכשיטי הנשים, ועוד תכשיטין שהיא מתקשטת בהן שלא בשעת טהרה אין בדין להנתן על התורה, וגנאי וכעור על הדבר אחרי כן ליתנם על הנשים, דמעלין בקדש ולא מורדין...".

הרי מבואר שהיה לנשים שלהם חלק גדול בהכנת חגיגת שמחת תורה, עד כדי כך שנכשלו באיסורים חמורים: "כי על דבר זה באין לחילול יום טוב האחרון שאורגים ותופרים" (שם).

בתקופה מאוחרת הרבה יותר התחיל מנהג ההקפות עם ספרי תורה. בדורות האחרונים אף במנהג זה חלו שינויים גדולים. כתב בשדי חמד (סי' קלא, הוצאת קה"ת כרך ט עמ' 3793):

"לפנים בישראל היה המנהג בעיר הזאת, שבלייל שמחת תורה היו זקני וטובי בית הכנסת מקיפים את התיבה ז' פעמים ואבוקות גדולות דולקות בידם לפני המקיפים בספר תורה שבידם לכבוד הספר תורה. וברוב הימים נשתנה המנהג, ותחת האבות יהיו הבנים, שמסרו דבר זה לקטנים וקטני קטנים להקיף התיבה ונרות דולקות בידם. ואני ההדיוט בבואי הנה וראיתי מנהג זה (האחרון) והשערורית והחוצפה וקילקולים וביבלולים הנמשכים מזה בטלתי מנהג זה לגמרי ברצון הקהל... ולכן אם כי במקום שנהגו מנהג זה יש להם על מה שיסמוכו אם לא יסכימו לבטל המנהג, מכל מקום במקום שלא נהגו ודאי דאסור להם לנהוג כן לכתחלה. ובמקום שנהגו לעשות זה ע"י קטנים כנזכר לעיל ודאי דראוי לבטל המנהג, כי אין זה כבוד התורה שכבודה בגדולים, ובדרך כבוד והדר לא דרך הוללות וסכלות..."

והן עתה נדפס סה"ב שמחה לאיש להאי תנא דידן הרב הגדול יש"א ברכה יצ"ו ומצאתי שם בחלק אורח חיים סימן ד' כיוצא לנידון דידן. והוא שנשאל... וראה שאין מתנהגים בכבוד התורה כראוי כי אין נושאים הס"ת אלא מהמון העם והילדים...".

והנה בימינו אנו רואים בהרבה מקומות שקטנים וקטני קטנים רוקדים עם ספרי התורה, ועושים כל מיני הצגות ואין פוצה פה ומצפצף. והאמת ניתנת להיאמר שבהרבה מקרים אין זה כבוד התורה כלל, ומן הראוי היה להחזיר את המנהג הקדום שהרוקדים רקדו לפני ספר התורה, ולא שירקדו בהחזיקם את הספר בידיהם, שלפעמים יש בזה גם סיכון שיפול הספר ח"ו.

והנה מצינו בעניין סמיכה על הקרבן (חגיגה טז, ב): "אמר רבי יוסי, סח לי אבא אלעזר... כדי לעשות נחת רוח לנשים".

מעשה נלפענ"ד שאם הקהל רוצה להנהיג לעשות נחת רוח לנשים בשמחת תורה, ומתוך כך יבואו לתקן שבעזרת נשים אחת הנשים החשובות תחזיק בספר, ואחרות תרקודנה לפניו דרך כבוד והידור – ודאי שיש בזה תיקון, והוא תיקון שאין בו איסור כלל, שהרי מעולם לא נאסר על הנשים להחזיק ספר תורה. ושמה ילמדו מכך גם הגברים לנהוג בכבוד הראוי.

ברם כל זה אמור שיהיה הדבר מתוך הסכמת הקהל ובהסכמת הרב מרא דאתרא, אבל אין לשנות או לחדש שום מנהג בלי הסכמת הציבור, ובפרט בנוהלי בית הכנסת, כי דבר זה עלול לגרום למחלוקות ומריבות רח"ל. וראה מה שכתב בעניין מחלוקת באיזמיר בספר עיקרי הד"ט (=עיקרי הדינים לר' דניאל טירני, נדפס בסוף השו"ע; או"ח סי' כב), בשם ספר לחם יהודה: "שעל דבר זה בעוה"ר

שלהבת אש בוערה בין הגבירים של איזמיר, ונחלקו לשתי כתות של מחלוקת גדולה כמה וכמה, עד שיצאו משם תקלות רבות ורעות וצרות, ה' יכפר בעד, ויברך את עמו בשלום".

לסיכום: אין איסור לנשים לרקוד עם ספר תורה, בתנאי שנוהגות בו כבוד כראוי. אבל מצד שני אין לשנות מנהג של הקהילה בלי הסכמת רוב הציבור. ברוב הקהילות לא נהגו הנשים לרקוד עם ספר תורה בשמחת תורה, ואם רוצים לשנות את המנהג צריך לשאול את דעת הציבור. כמובן שאם יש רב בקהילה, אין לעשות שום דבר בלי הסכמתו.